

onzer benarde streken bekend te moeten maken, en achte mij gedrongen om er ook het Gouvernement van te berichten, om in elk geval te weten dat ik gedaan heb, wat ik konde tot verhoeding van ongelukken.

Terwijl ik dit schrijf zijn er onderscheidene Almkerkers in Heusden, die op proces-verbaal voor den Vrederechter geciteerd zijn³⁾, — slechts grauw en gepeupel en enkele, zeer enkele notabelen veroorzaken door Hyperorthodoxie al deze wanorden en uit den Dordtschen waard krijgt men elken Zondag bezendingen van zoogenaamde regt-zinnige schreeuwers.

Om meer tumult en proces-verbalen te voorkomen, verzet Ds Meerburg het Gezang naar het einde van den dienst, de hoedendragers verlaten daarbij de kerk; en dat nu, na Maart '35, drommen kerkgangers het gebouw uitgaan vóór den slot-zegen, laat het Cl. Bestuur uitgaankend toe.

Spanning blijft er echter overal. Ze is ook merkbaar door allerlei wilde geruchten.

De onghuwde Ds van Setten heeft niet aantonds de krachtigdadig ontruimende pastorie te Doeveren betrokken, maar logeert na zijn intrede voorloopig buiten het dorp, en doet daarmede afbreuk aan het Classikale machtsvertoon. Zijn optreden was trouwens ook geen succes. „Hij moest meer platweg wawelen willen over de ellende, de verdoemenis en de genade, langer bidden etc. etc. etc. dan zou het misschien gaan kunnen, maar nu gaat het niet.” (Pape, 17 Juni '35. — Zet het daar maar in! Men vertrouwde van S. niet, omdat hij o.m. ook on-orthodox kon preeken. B.)

24 April 1835 schrijft Pape:

„Zonderling zijn de geruchten, die men verspreidt. Het spookt in de pastorie, en daarom wordt zij niet bewoond. Gods oordeel is reeds zichtbaar, want Ds Pape te Heusden is dol geworden (N.B. de kapelaan alhier is aan het mijmeren geraakt), het Kl. Bestuur kruipt in de schulp, en weet niet meer wal en hoe te doen, in Noord-Holland hebben zig onderscheidene gemeenten afgescheiden, etc. etc. — en wal de prop op het kanon is: de K... heeft zig (dus droomden er gelijkelijk twee visionarissen) verhangen! — Al deze en soortgelijke logens houden de gemoederen in beweging, en hoezeer dezelve ook terstond blijken valsche te zijn, II en reste pourtant quelque chose.

„Laatsteleden Zondag bevonden er zich tien personen uit Rotterdam, Dord, de buitenshuis en Heusden bij Scholte. De Curassier-officier begaf zig naar hen toe, en vroeg hen hunne passen. Daar zij deze niet hadden, arresteerde hij ze allen, en liet ze naar het regthuis te Eilhen brengen, vanwaar zij niet zijn... voor er behoortelijke passen van hunne gemeentebesturen zijn ingezonden. Ik kan juist niet zeggen, dat ik dergelijke maatregelen goedkeur, evenmin als het verleggen der inkwartiering te Genderen, zoodra de bewoners verklaren, dat zij tot de oude orde terug keeren; omtrent dit laatste punt heb ik bescheidenlijk aan den Burgemeester van Genderen geschreven, ten einde ter gelegener tijd aan te toonen, dat het Kl. Bestuur vreemd is aan dergelijke mesures, die niet van den schijn van geloofsdwang zijn vrij te pleiten. [Pape schreef dus niet om wijziging in dezen toestand aan te brengen, maar met een politiek doel. B.]

„Laatsteleden Zondagmorgen zijn onze marchaussees naar Veen vertrokken, en hebben daar, van de schuitjes die uit Gelderland kwamen, om vullen Van Rhee te hooren, insgelijks de pas gevraagd. Ook dat schiet er over; en ongelukkiglijk krijgt het Klassikaal Bestuur van alles de schuld, terwijl men mij als den Aartsvijand van alle vromen beschouwt, door wiens toedoen de stiching van Gods volk! met geweld wordt tegengehouden. Ik ben een Sanherib, en nog erger als Kajaphas, etc. etc.”

Sommige geruchten maken ook op Pape wel indruk, b.v. dit: dat de Prins van Oranje de zaak van Scholte is toegedaan, en Pape wijdt een langen brief aan het vreemde bezoek, dat een zekere Overste Hoyel, uit het hoofdkwartier te Tilburg hem, onder een eigenaardig voorwendsel, bracht. Deze Hoyel, blijkbaar een Intimus van den Prins, toonde merkwaardige belangstelling voor de Af-scheiding, hij had Gansoyen en Doeveren bezocht, bezocht met Pape Genderen — en vroeg enkele dagen later schriftelijk om „zoodra het u bekend zal worden dat Z. K. H. te Tilburg zal zijn teruggekeerd” een verslag van den tegenwoordigen stand van zaken, „om daarvan het noodige gebruik te kunnen maken, wanneer over mijn gedaan uitstapje naar Heusden wordt gesproken...” Dit verslag heeft Pape op beleefde wijze ontweken, maar hij necht het wel gewenscht Janssen te waarschuwen.

Eenigen tijd later loopt er het gerucht dat de Prins, vermoed, Scholte bij een samenkomst in open lucht, te Asperen (9 Aug.) heeft beluisterd. — Het is opmerkelijk, dat de Afgescheidenen, die in den Koning steeds bitter werden teleurgesteld, toch aldoor op Oranje hebben gehoopt.

Al trilt overal spanning, toch schijnt de toestand, nu Meerburg nog weifelt, aan den koel-berekenenden Pape voorloopig niet alarmeerd:

„De Almkerker faselt en wauwelt wel wat, en de vuile Van Rhee steekt de boezem op, doch vooreerst kan het Klassikaal Bestuur de winterkwartieren betrekken.” (Mei.)

Ergernis blijft er echter genoeg, want al heel spoedig komt het te Sprang, waar voortdurend, ook in den kerkerad, heftige strijd is over de gezangen, tot afscheiding (Juni). Scholte bevestigt de nieuwe Sprangseche ambtsdragers te Genderen op 19 Juli, na een prediking-onderden-blootenhemel.

Die hagepreeken waren een voortdurende bron van ergernis, doch Pape troost zich (25 Juli):

„Die predikatiën sub dio moeten vanzelf ophouden, want wie verlangt naar Catarrhen en Rheumatismen uit pure liefde voor de Synode van 1618 en 1619?”

Scholte gaat er echter geregeld mee voort, en we kunnen hem door Pape's brieven bijna op den voet volgen, totdat het wapengeweld te Gameren (23 Aug.) een einde maakt aan de tournee.

Het is de Haagsche Synode (Juli) die het Klassikaal Bestuur uit zijn „Winterkwartieren” jaagt. In Den Haag stond het onderteekeningformulier in het centrum der belangstelling. Daar waren bij de Synode ingekomen (zoo verhaalt Janssen) „zes adressen op quia strekkende (schoon op verschillende wijze) om de handhaving der formulieren hetzij dan in allen deele, hetzij in zekere bepaalde hoofdartikelen te vragen.” — „Drie derzelve waren gesteld in een fatsoenlijken trant, namelijk van Engels es, Rutgers es en van Le Roy. Drie anderen, van Brummelkamp, van Van Velzen, en van Van Rhee met Meerburg, op een lomper toon.”

Deze laatste „vier snaken” zullen een „ernstige berisping” ontvangen, terwijl men, op Janssens voorstel, eenparig tegen hen zal handelen, gelijk hij zelf schrijft:

„De Classicale Besturen zullen van die mannen vorderen een steilige verklaring van hunne geheele onderwerping aan de kerkelijke reglementen, en bij gebreke daarvan hen aangeven bij de Provinciale Kerkbesturen, om tot afzetting te procederen. Men zal echter hen inmiddels niet suspendeeren, tenzij andere motieven zich daartoe opdoen, die de zaak maken van een openlijken en geruchtmakenden aard, waarvoor het adres aan de Synode niet kan gehouden worden. In allen gevalle zal men, door onderlinge correspondentie en gemeenschappelijk overleg de eenparigheid trachten te bevorderen. Nu, mijn vriend, kent gij de zaken.

„Wat de bewegingen van Scholte in Gelderland betreft, vlei ik mij dat door krachtige maatregelen daartegen zal voorzien worden. — Men is daartoe in overleg getreden met den Gouverneur van Gelderland en aan Donker Carlus zijn de vereischte inlichtingen gegeven. In elk geval kunt gij met hem, zooals met mij raadplegen. Hij is een recht knappe vent.”

Nu Janssen aan de Classis een gedragslijn heeft voorgeschreven, is meteen een voorstel van Van Spall van de baan, die, slim geworden door het proces tegen Scholte, tegen Meerburg en Van Rhee wilde optreden op een wijze, waar Pape (met onderstreping van hem) van zegt:

„Ik begrijp zijn bedoeling niet. Mij dunkt, wij volgen omtrent deze heeren den wettigen gang.”

Hm, de wettige gang, dat zou voor de Synode zijn geweest: handhaving der Belijdenis!

W. K. B.

MUZIKALE KRONIEK

Calvijn en het Orgel.

I.

Dr Jop Pollmann's daad van eenvoudige Rechtvaardigheid.

De schrijver van „Het Volkslied in de Nederlanden” zond ondergeteekende „Studiën-Boek No. 4” toe: „In de hoop dat zijn Vader er wat plezier aan gehad zou hebben.”

Die verwachting was verre van ongegrond, daar dit vierde nummer der reeks in beslag is genomen voor „een daad van eenvoudige rechtvaardigheid”. Calvijn's Aesthetica gaf den auteur een 58 bladzijden druks. Zij zijn gesignatuurd „in memoriam Jan Zwart”.

Mogen wij den schrijver onzen hartelijken dank betuigen voor deze zoo sympathieke wijze van denken? Het doet zooveel beter aan, dan opstellen uit het eigen kamp te moeten lezen, waarvan het „leidmotief” kennelijk is: verhindering van de voortzetting van mijns Vaders levenswerk. En het is tevens een stil maar sterk protest tegen armzalige gedachten uit een „persoonlijke visie” nog wel geboren.

De lezers van „De Reformatie” zullen zich herinneren, hoe Jan Zwart tegen Dr Pollmann in scherpen strijd is geweest over hetgeen Datheen in de schoenen werd geschoven in zijn debat aan de „onkunstzinnigheid” van ons Nederlandsche Kerkzang-volk.

„Petrus Datheens Psalmen Davids” (in Dr J. Pollmann's „Ons Eigen Volkslied”) deden mijn Vader een 9-tal artikelen schrijven. Evenals het 10-tal dat aan Ds Hasper wegens onwetenschappelijke musicologie en fatale psalmnotatie gewerd, helaas de laatste, die mijn Vader kon doen plaatsnemen.

Was het doel: „Men blijve dan ook van onzen Kerkzang af!”

Lijzig en drenzig is hij niet meer!

Wel stoer en sterk, massief en grootsch!

In al zijn ruige kracht, een openbaring van oerschoonheid!”

Het ideaal was levens: „Calvinistische Nederlandsche literatuurstudie” (lees: „MUZIEK-studie”!) J. Z.) ontbreekt ons zoo goed als geheel. En toch ook op dat terrein dient den tegenstander slag geleverd. Móét onze banier fier ontplooid!” (J. Postmus — „Het Wilhelmus”).

Want dan verschijnt er heel spoedig een andere kleurteekening op het geschiedenisdoek dan het stoffig paneeltje dat Busken Huët opging met zijn: „Tusschen dezen zaai- en oogsttijd” (waarmee bedoeld wordt de muziekperiode tusschen Ohrecht en Bach) „viel in Nederland de storende heerschappij van het Calvinisme”!

Dan zal men gewaar worden dat, evenals „het weinig gehinderd heeft dat toen er geen kerkstukken meer gevraagd werden, dat er in de hervormde kerk voor glasbranders, beeldsnijders alle opdrachten uitbleven, menigeen plaatsnijder werd, of zich tot de schilderkunst wendde”; dat „waar de schilderkunst zich van de kerk- en wandschildering moest wenden tot het intieme en persoonlijke van Hollands huiselijk leven of dat vroom-verneveld van Hollands licht-doordrenkte atmosfeer, juist aan de Europeesche kunst iets geheel nieuws, iets eigens en enkel-Hollands is toegevoegd wat haar anders wellicht geheel zou zijn ontgaan”; (C. S. Adema van Scheltema „Kunstenaar en Samenleving” blz. 342), dat het evenzoo in de muziek schade gedaan heeft dat van een J. Pz. Sweelinck geen missen of motetten werden gevraagd, maar dat juist het Calvinistisch Kunstwerk „de Psalmen Davids” zijn meesterstuk geworden is; dat door dezen kerkzangbundel zijn aparte orgelkunst haar invloed zou laten gelden, die officieel in de Muziek-geschiedenis nog ten name der Deutsche Orgel-school, met als culminatiepunt Joh. Seb. Bach, als doorgewerkt staat aangegeekend.

Moge het volgende „degens kruisen” tusschen Dr Pollmann en ons de inleiding zijn van een tijdvak in de Historische Muziekrepertage, waarbij het Calvinisme de eere krijgt, die het zoo lang onthouden is: van in niets den bloei der kunsten te hebben geschaad maar veeleer den groei ervan te hebben bevorderd en mogelijk gemaakt — direct en indirect! (spatiëring S. Z. Jz.)

Aldus mijn Vader in zijn strijd tegen den Roomsch-Katholiek Dr Jop Pollmann.

En nu biecht de schrijver in zijn „Inleiding”: „waar ik onder meer in studiën (1835) de algemeene opinie verkondigde, — dat n.l. noch bij Calvijn, noch bij het Calvinisme plaats zou zijn voor de kunst — zal ik het op prijs stellen in deze bladzijden verslag te mogen uitbrengen van den door Wencelius' boek nieuw geschapen toestand en van mijn gewijzigde inzichten”. In het zesde hoofdstuk „Calvijn en de muziek” meldt de auteur: „combineeren we het hier gegeven materiaal met de gegevens die ons in de laatste jaren van elders bereikten (spatiëring S. Z. Jz.), dan vinden we weer een Calvijn met wien we wel van meening blijven verschillen, maar dien we toch kunnen begrijpen en in velerlei opzicht kunnen waardeeren”. Zie, dan smaken wij hier al de voldoening dat Dr Pollmann trouw is gebleven aan zijn mijn Vader gegeven schriftelijke verzekering: „Nogmaals als mijn boek ooit een herdruk beleeft, zult U kunnen bemerken, dat het orgel-hoofdstuk aanmerkelijk is gewijzigd. Uw critiek moet ik nog nader toetsen, geheel tevergeefs is ze zeker niet geweest, dat kan ik U nu reeds verzekeren... In ieder geval zal ik alles grondig overstudeeren!” Blijkens het „in memoriam” en het door ondergeteekende gespatieerde uit Hoofdstuk VI, is een polemiek als „De Reformatie” opnam, niet vergeefs geweest.

Léon Wencelius' „L'esthétique de Calvin” (société d'Édition „Les Belles Lettres” Paris 1937), door „honderden lange citaten uit Calvijn's grandioze oeuvre gedocumenteerd” dwong Dr Pollmann „onontkoombaar tot een herzien” van zijn meening. „Hier werd een stuk werk geleverd, dat door geen ter zake geïnteresseerde kan worden genegeerd. De eenvoudige eerlijkheid gebiedt tot een grondige herstudering van het vraagstuk”. Aldus de Roomsch-Katholieke auteur in de Inleiding.

Een achttal hoofdstukken pul Dr Pollmann nu uit Wencelius' boek en laat Calvijn bij Roomsch-Katholieken aan het woord komen.

In de eerste plaats komen Calvijn's aesthetische theorieën in zicht. Aan de hand van Wencelius' arbeid meent Dr Pollmann de grondgedachten van Calvijn's aesthetica in groote trekken te hebben weergegeven. Zijn conclusie is „We zien dan voor

3) Het archief van den vrederechter, Jan Vreede, berust in Den Bosch, maar deze processtukken zijn niet bewaard gebleven.

ons ee
voor se
ook wa
beseft,
welke
komen.
zijn d
steld”
De se
kenning
lique c
problee
deelte
De g
Hoe kw
het sel
de ve
warring
leiding
nisme
dat nie
Calvijn
misvers
Calvijn
het kor
theoret
geschei
Wij v
Calvijn
risch. e
is altijd
volkom
Steed
wat hij
eigen v
van Ca
en obje
gevens
ter res
zich tes
kunnen
gezien”
blijken,
door p
daden.
Verh
geven v
bepaald
kleeidin
nend b
een rige
schrijve
nader
over h
misch
vestig
princip
noodma
woords
in Gene
veroor
wel u
legen c
moge
kome
mann
zinsel
zoek li
Dr P
op Cal
zijn ho
tijd te
behoef
lingen,
overer
hij over
tooneel
komen
hij nog
op Zor
land.
Onze
breeding
bedenke
Maar h
op te m
verstan
Van r
op onde
te gaan
gaan vo
en meli
van pro
Schrijve
Wij
uit de
wein
Kuyp
heeft
Ges